

BASARABII

CINE? — DE UNDE? — DE CÂND?

DE

B. PETRICEȚU-HASDEU

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, Strada Berzii 59.

1894

BASARABII

CINE? — DE UNDE? — DE CÂND?

DE

B. PETRICEȚU-HASDEU

BUCURESCI

STĂBILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, Strada Berzii 59.

1894

BASARABII

CINE? — DE UNDE? — DE CÂND?

Basaraba este cuvântul cel mai important din întreaga limbă istorică a Românilor.

Dacă ne va fi dat a lămuri cu deplinătate:

cine a fost *Basarabii*?

de unde?

de când?

o întinsă lumină se va răspândi asupra perioadei celei mai lungi și tot-o-dată celei mai întunecose din trecutul naționalității române.

I. BASARABIÎ N'AŪ FOST O FAMILIĂ, CI O CASTĂ.

Cantemir dicea că pe timpul seü nu mai existaü de-mult *Basarabii*: „*Basaraba*, welches der Name eines sehr alten und edlen Geschlechts in der Walachey, aber in der männlichen Linie längst erloschen ist“ (Gesch. d. osm. Reichs, 608).

Cantemir greșese.

În adevăr, contimpuranul seü Constantin Brâncovénul nu era *Basarabă* în linia bărbătescă, măcar-că, după expresiunea cronicarului: „șî-aü pus nume de domnie Costantin *Basarabă-vodă*“ (Nic. Costin), măcar-că pe medalia sa gravéză cu litere mari: CONSTANTINVS BASSARABA, măcar-că înjurătura trivi la muntenescă cu „*Basaraba tatei*“ sau „*Basaraba mamei*“ pare a se referi la dînsul, și măcar-că sub acest

nume se memoréză el pîuă astăđi în jocul copilăresc Halca-malea din Moldova:

- De-a halea-malea
 Incotro ți-i calea?
- Deschide porți!
- A cui porți?
- A lui *Basarabă*.
- Ce-i dai vama?
- Un cățel
 Ș'un purcel
 Și pe N. de-un picior...

(Th. Stamati, Alisandria 109);

În unele varianturi chiar cu numele de botez: „*Costea Basarabă*“ (G. D. Theodorescu, Poesii populare p. 197). Tot așa de puțin *Basarabă* era cel alalt contimpuran al lui Cantemir, Șerban Cantacuzin, măcar-că 'și da numele de: *иоанн шкрбанъ кантакозино басарабъ*. Și mai puțin *Basarabă* este astăđi o ramură a Bibescilor, măcar-că 'și croesce o fantastică genealogiă tocmai dela Radu-Negru în ridicula carte a contelei Amédée de Foras: „*Notice historique et généalogique sur les Princes Bassaraba*“! Prin urmare, se pôte dice că pe timpul lui Cantemir nu mai existaü urmași recunoscuți din acea ramură a *Basarabilor* care, începënd dela Mircea cel Mare și dela frate-seü Dan, își monopolizase, fie ca „*Dănesci*“, fie ca „*Drăculesci*“, tronul Munteniei; dar a dice că nu mai există némul *Băsa răbescilor* e fals, fiind-că acel ném cuprindea nu o singură, ci o mulțime de ramuri, unele rămase în ființă pînă astăđi.

În secolul XVI numai dintre *Basarabi* se numău Marii Bani ai Craiovei, căci numai *Basarabi* aveau dreptul ereditar la Băniă, ca unii ce erau Banoveți, Bani eritari, Bani „de moșie“, după cum ne-o spune lămurit pe la 1530 biograful contimpuran al patriarcului Nifon (ed. Erbicenu p. 60): „un nemiş carele era mai alesu și mai temătoriu de Dumnezeu, căruia era numele de moșie Banoveți, adică *Basarab-știi*“. Așa dară Buzescii, bună-ora, pogoritori din Marele Ban Vlad de pe la 1535, erau *Basarabi*; de asemenea *Basarabi* sint Crețulescii, pogoritori din Marele Ban Dobromir de pe la 1565. Chiar Mihnea Turcitul, când numise pe la 1587 Mare Ban al Craiovei pe Grecul Iane (Venelin p. 225), putea să pretezeze nu fără temei că numesce pe unul din Băsărăbesci, căci acel Iane își măritase pe soru-sa după Petrașcu cel Bun și era unchiu al fiilor acestuia (cfr. Walther în Papiu, Tesaur, I p. 9: „matris frater gente Graecus, qui et ipse antea dicto Bahni officio functus erat“), deci nu un om străin nemişului Banoveților. Cel de nemiş nepotul de soră al celui Iane, Mihaiu Vitézul, făcând Marii Bani pe Grecul Manta și pe Sărbul George Raț, îndrăznise a nesocoti pe deplin datina de a da Bănia Craiovei tot-d'una pe mâna *Basarabilor*. În acest chip, ori-ce familie de astăzi va pute dovedi prin acte autentice, ca Buzescii sau Crețulescii, cumcă străbunul ei fusese Mare Ban al Craiovei înainte de anul 1600, este o familie din „nemişul Băsărăbesc“.

Alte ramure de *Basarabi* erau aședate de vécuri în Transilvania, anume în țera Hațegului. La 1398 un „Bassarabe“ este acolo chinez la Riușor (Fejér, Cod. Dipl. Hung. X, 8 p. 447; cfr. ib. XI p. 504). În colecțiunile documentale ale lui Kemény, păstrate în Biblioteca Universității din Cluj, eu am găsit sub anul 1592 la marginea hațegană a Banatului pe nobilul „Franciscus *Bassaraba* de Karansebes“ (Kemény, Cod. Dipl. MSS. literalium instrumentor. t. VI p. 111—118), iar la 1686, chiar pe timpul lui Cantemir, în orașul Hunyad trăia nobilul „Stephanus *Bassarabai*“ (Kemény, Regestra MSS. archivorum, t. II p. 263). Tot acolo un sat, pînă astăzi se chiamă *Basarabésa* (Windisch, Geogr. d. Siebenb. 138), — și

forma femeescă *Basarabésă*, analógă cu „bănesă“, „yornicéă“ etc., este foarte remarcabilă prin aceea că presupune numele *Basarabă* a fi ca o demnitate sau un rang, pe când femininul dela numi proprii de familie se forméză obicnuit prin -oia: Bălșoe, Sturđoe, etc. După datele oficiale adunate de cavalerul de Pușcariu (Familiele române p. 49—50), pînă astăzi există doue familii nobile române *Basaraba* în Hațeg, una în comuna Pescena, cea-laltă în comuna Cornesci.

În fine, nu mult înainte de Cantemir, la 1649, în oștirea căzácescă, printre'o mulțime de Români cari își făceau acolo tot-d'una ca un fel de scólă militară și uneor ajungeau polcovnici sau hatmani, serviau cinci *Basarabi*, fie din Muntenia, fie din Hațeg (Ресетра всего войска запорожскаго, ed. Bodianski, Moscva 1875 p. 73, 142, 148, 187, 208), și anume: Sava *Basarab* în regimentul de Kaniew și Marcu *Basaraba* în regimentul de Kalnița; apoi Vasile *Basaraboi* în regimentul de Uman și Ion *Basarabéi* în același regiment, a căroro formă nominală cu -oi și -ei nu este decât maghiarisatul *Bassarabai* de mai sus, cu finalul -i nobilitar; în sfirșit, Teodor *Basarabenco* în regimentul de Kiev. Se scie că Ruteni acățau pe atunci sufixul deminutival -enco la numele unui tiner care trăia pe lângă tată-seu sau o rudă mai mare, așa că *Basarabenco* presupune pe un bătrân *Basarabă* venit la Căzaci o dată cu tinerul.

În scurt, crengile „nemişului Băsărăbesc“ erau foarte întinse în afară din dinastia propriu zisă: nu era o familie, ci o colectivitate de familie cu tradițiunii comune, un fel de castă care își avea cuibul în Oltenia și în Hațeg, nu mai departe, adică cuprindea Dacia lui Traian în sensul cel restrins al cuvintului, acea Dacia unde se petrecuse lupta între Traian și Decebal și unde s'au păstrat monumente din epoca cuceririi romane. Din acest cuib oltenesc și circumoltenesc, unii *Basarabi* în cursul timpului emigrau în diferite direcțiuni, dar tulpina lor rămânea curat oltenescă. Într'un alt loc (Ist. crit., I, 83 sqq.), eu am dovedit că dinastia Mușatescilor din Moldova a fost și ea o ramură a *Basarabilor*; un fapt pe care astăzi nu'l mai contestă nimeni. Póte să fi fost tot *Basarabi* și

Asani; dar acesta nu ne interesează de o cam dată.

— Dacă *Basarabi* ar fi fost numai o familie, iar nu o întreagă clasă predominantă, atunci Oltenia și Țera-Românească n'ar fi căpătat numele „țerei *Basarabilor*“, pe care l'a purtat deja în secolul XIII. Sub anul 1259, vorbind despre o invasiune a Mongolilor spre Carpați, cronicarul polon contimporan dice: „MCCLIX. Thartari subiugatis Bessarebenis“ (Sommersberg, Siles. rerscript. II, 82; cfr. Ossolinski, Vincent Kadlubek ed. Linde, 622). În „Istoria critică“ (ed. 2 p. 62 sq.) sînt grupate mai multe texturi din secolii XIV și XV, în cari Țera-Românească e numită „a *Basarabilor*“ sau *Basarabi*: țarul serbesc Stefan Dușan (1330—1356), papa Gregoriu XI (1370—1378), împăratul Sigismund (1366—1437), regele Vladislav Jagello (1350—1434), annalistul Dlugosz (1415—1480), annalistul Miechowski (1450—1523), annalistul Thurocz (1450—1490) etc. Astăzi se mai pot adăuga alte fântane de prin documente publicate mai încôce (Ulianitzki, Материалы для истории, Москва, 1887). Așa la 1429 marele duce litvân Vitold, vorbind despre certele dintre Muntenii și Moldovenii, dice: „differencias pro quibus inter Bessarabitas et Moldwanos oriuntur quesciones“, iar la 1430 ambasadorii poloni vorbesc despre: „woy-woda Dan Bessarabie, adunatis sibi exercitibus gencium Bessarabicorum...“ Insuși Mircea cel Mare, la 1403, în două acte de alianță cu regele Vladislav își dă titlul de: „великий воевода и самодержавный господарь всен земли басарабскоп“, adică: „mare voevod și domn autocrat a totă țera *basarabescă*“. E nu mai puțin caracteristic că Domniii Moldovei, cu Alexandru cel Bun și Stefan cel Mare în frunte, numiau și ei Țera-Românească *Basarabi*, sau și mai bine o numiau cu pluralul: *Basarabi*, slavonesce: *Басарабы*, la genitiv *Басарабы*, ca și când ar fi fost *Basarabi* toți locuitorii.

O cauză foarte curioasă a concurs a face ca numărul cel mare al *Basarabilor* să fie așa dicend învăluit începând chiar din secolul XIV. Se pare că era un obicei, ca în fie-care familie din acest néam numai unul din frați sau veri să porțe numele *Basarabi*, și încă să'l porțe în locul numelui

seu de botez. Acest obicei se învederează mai întâiu la *Basarabi* din Hațeg, cari apar în istoria în secolul XIV și — după cum am văzut mai sus — există acolo pînă astăzi. În secolii XIV și XV ei stăpâneau, între altele, în însușire de „chinezii“ satul Riușor. Actul din 1398 numesce trei frați: „honestos viros Janustinum et fratres suos Bassarabe et Custe Knesios de Riusor“, și mai jos: „saepedicti Knesi Janustinus, Bessarabe et Custa“ (Fejér, Cod. Dipl. Hung. X, 8, 447—8): numai fratele al doilea porțe numele de *Basarabă* fără nici o indicațiune a numelui de botez. Actul din 1435 constată că chinezii de atunci din Riușor, Costa, Stanciul și Volcul popă, au trădat Ungaria trecând în Moldova, și transmite chineziatul în partea „Nobilium Michaelis et Bazarad ac Joannis filiorum quondam Joannis de dicta Ryusor“ (Fejér, XI, 504). Toți cei menționați, trei fugiți și trei remași, erau din aceeași familie chinezială a *Basarabilor* din Riușor, frați și veri; totuși numai unul din șese se numesce *Bassarabă*, și érași un frate al doilea, al căruia nume de botez ne rămâne necunoscut. Fără îndoelă, avem de 'naintea noastră un obicei; un obicei pe care întru cât-va îl putem urmări în aceeași epocă și la *Basarabi* din Țera-Românească.

După mórtea primului Dan-vodă la 1386, apucând tronul fratele său Mircea cel Mare, se pregătise pentru viitor o crâncenă luptă între cele două crengi domnesci; o luptă care s'a trăgănat pînă departe în secolul XVI. O crengă numită „Drăculesci“ după numele lui Vlad Dracul, fiu al lui Mircea și tată al lui Tepeș, se credea în drept a domni prin faptele adevărat eroice ale membrilor sei; posteritatea însă a lui Dan sau „Dănescii“, de câte ori isbutiau pe o clipă a apuca Domnia, pretindeau că dinșiși singuri se pot numi *Basarabi*. Primii doi „Dănescii“, Dan I și fiul său Vladislav, se mulțumiau cu numile lor de botez (Arch. ist. I, 1 p. 19, 73, 142). Dar iată că fiul acestui Vladislav nu se mai scie ce nume de botez va fi avut, căci el se întitulă: „tînărul *Basaraba* voevoda fiul bunului *Basaraba* voevoda“, ca și când *Basarabi* ar fi fost numai el și tatăl său (Venelin p. 111, 121). La 1476 domnesce fiul lui Dan II, dându'si numele tot așa: „*Basaraba* voevoda“ (ibid.

p. 118). Cel mai celebru dintre „Dănesci“ a fost artistul Négoe. Și el de asemenea, din dată ce ajunge Domn la 1512, nu vrea să mai scie de numele său de boțez „Négoe“, ci începe a se scrie pretutindenea: „*Basaraba* voevoda fiul pré-bunului *Basaraba* voevoda“ (ib. 137 etc.). Fenomenul este cam același ca și la *Basarabi* din Hațeg; ba este chiar același, dacă vom judeca după crîsovul lui Dan II din 1428, în care „sînt nuniți, ca fii ai domnitorului, Dancul și *Basaraba*“ (Odobescu, Scrieri I, 393), adică este *Basarabă* numai fiul al doilea, întocmai ca în Hațeg.

În Țera-Românească urmările acestui fenomen au fost mult mai însemnate decum puteau ele să fie în Hațeg. Din dată ce stăpânul țerei monopolisă numele *Basarabă*, boierii din „némul Băsărăbesc“ erau siliți a lua alte porecle, din cauza căroră cu timpul li se uita originea și putea să se pară că *Basarabi* cei foarte mulți de altă dată s'au stîns aprópe cu totul. Era și mai rău când veniau la putere „Drăculescii“: atunci orîcine și-ar fi dîs *Basarabă* era expus a fi privit ca din ramura cea vrăjmoasă a „Dănescilor“. Ast-fel s'a întîmplat că în secolul XVII căutați pe adevărații *Basarabi* și nu'i mai găseați, căci *Basarabi* — după cum observă foarte bine patriarcul constantinopolitan Dositeu în prefața la Biblia din 1688: „cîndu era boiari, pentru zavistiia stăpînitorilor celor tirani să chema cu altu nume“.

Obiceiu de a reserva numele de *Basarabă* unuia dintre frați sau veri în fiecare din cele multe familii de *Basarabi*, obiceiul surprins de noi în Hațeg și în Țera-Românească de o potrivă, a avut drept efect treptata imputinare aparentă a *Basarabilor*; dar acest obicei fusese el-insuși la început efectul unei cauze. Și care cauză? Nu putea să fi fost alta decît tocmai acea mulțime a *Basarabilor*, care făcea ca toți locuitorii din Țera-Românească să ajungă a fi priviți de către străini ca „*Bassarabeni*“, „*Bassarabita*“, „*Bassarabici*“, ba la Moldoveni chiar ca *Basarabi*. Fiind pré-mulți, *Basarabi* au căutat un mijloc de a nu se confunda cu poporul, și acel mijloc l'au găsit în obiceiul de mai sus, care era un fel de majorat sau mai bine de minorat nominal: o concentrare nu de avere, ci de poreclă.

Aci este locul de a vindeca un text, pe care reu l'au îmbolnăvit unii istorici ai noștri, deși în fond el este tot ce pôte fi mai sănătos. Vestitul împărat serbesc Stefan Dușan, vorbind despre coalițiunea tuturor popórelor învecinate carei năvăliseră asupra tatălui său Stefan Milutin la 1330, numesce între dușmani: „*Александра цара Българомъ и Басарабъ Иканка таста Александра цара сүмгь живьцихъ Чръныхъ Татаръ и господство сашко и прочихъ съшнимъ господа*“, adică: „Alexandru țarul Bulgarilor, și Ivenco *Basaraba* socrul țarului Alexandru al învecinaților Negri-Tătari, și domnia Săsescă și alți domni cu dînsul“. În paleografia cirilică lesne confundându-se grupul *ca* cu grupul *ia*, fiind-că în acesta din urmă *i* este legat cu *a* printr'o liniuță care'l asemnă cu ciricul *s*, în loc de „*господство сашко*“ editorul Novaković (Zakonik, 1870 p. XXIII) citise „*господство шско*“, ca și cînd ar fi vorba despre Iașii din Moldova sau cine mai scie despre ce, pe cînd sînt în joc numai Sașii din Transilvania, „dominium Saxonum“, *сашки* fiind în vechea serbescă un adjectiv ~~dela~~ *сашь*, de ex.: „*сашкимъ пштемь*—viă Saxonum“ (Daničić, Rječnik, III, 81). Apoi pe „Ivenco *Basaraba*“ istoricii l'au prefăcut în Domn al Țerei Românești, pe cînd el era numai socrul Domnului: „*таст Александра цара*“, iar acel Domn nu era Alexandru din Bulgaria, menționat deja deosebit în același text, ci era celebrul Alexandru *Basarabă*, pe care Stefan Dușan îl numesce aci: „țar al Negrilor Tătari“, înțelegînd prin acésta „*Nigra Cumania*“, după cum num'au atunci Ungurii România (Ist. crit. I, 99).

Cînd d. Xenopol dîce (Ist. Rom. II, 77): „Ivancu Basarab, 1310—1320, este urmașul și probabil fiul lui Radu Negru sau Tugomir Basarab. Despre acest Ivancu se spune în legile sîrbesci ale lui Stefan Dușan că el ca Domn al Valachiei, ar fi ajutat țarului bulgar Mihail (1323—1331) în lupta acestuia contra imperiului bizantin. Ivancu Basarab, urmînd exemplului dat de tatăl său Radu Negru, mărită pe fata lui după Alexandru, nepotul și urmașul în tronul bulgăresc a lui Mihail etc. etc.“ — în tote acestea ne surprinde aritmetica autorului, în puterea căriia un Domn mort la 1320 merge totuși la război între anii 1323—1331, după ce de-

mult murise, dar nu ne surprinde de loc mulțimea de greșeli, mai multe greșeli decât cuvinte, impletite asupra unui text slav, pe care d. Xenopol nu l'a văzut nici o dată, și care nu e altul decât cel de mai sus. Este însă foarte de mirare că același text, așa de lămurit, așa de limpede, n'a fost înțeles de profesorul rus Brun (Ж. Мун. Нар. Проч. t. 200, 1878, sect. 2 p. 237) și de Bohemul Jireček (Gesch. d. Bulg. 290, 293, 298).

Așa dară într'o căsătorie a sa înainte de 1330 Alexandru *Basarabă*, puternicul Domn al Țerei Românesce, ținea pe feta unui Ivancu *Basarabă*, membru și el al nămului *Băsărăbescilor*, Ban o v e ț și el, din aceeași castă și el, dar nu rudă cu principele, ceea ce ar fi împedecat căsătoria, ci numai un boier mare, pe care ginerele se u l'a trimis în capul oștirii contra Serbilor.

Acuma dară, după ce noi știm cine au fost *Basarabii*: nu o dinastie, nu o familie, ci o numeroasă grupă de familii, constituind o castă în totă puterea cuvântului, mai ales înainte de secolii XV și XVI, să ne întrebăm: de unde vine numele *Basarabă*?

II. BASARABĂ ESTE O COMPOZIȚIUNE DIN TITLUL BAN ȘI DIN NUMELE DE FAMILIE SARABĂ.

În prima edițiune a „Istoriei critice“, începător atunci în studii lingvistice, eu credeam (t. I p. 166) că: „*Basarab* este de aceeași origine cu elenicul βασιλεύς principe“ și am căutat a mă urca pînă la radicala sanscrită bhas „briller“; dar: 1°. radicalu cea indo-europeă nu e bhas, ci bha; 2°. *bh*, după legi fonetice cunoscute, trebuî să trecă la Greci în *g*, nu în *β*; 3°. forma cea organică a cuvântului românesc este nu *Basarab*, ci *Basarabă*; 4°. în orice cas finalul *b* nu se explică de loc prin greul βασιλεύς. Deja în a 2-a edițiune a „Istoriei critice“ eu renunțai cu totul la acea etimologie, și o mai citez astăzi numai dōră ca o fasă foarte trecătoare în cronologia cercetărilor mele asupra lui *Basarabă*.

În cronică, în unele texturi mai nouă. rare-orî în acte oficiale, ne întîmpină trisilabicul *Basarab* în loc de tetrasilabicul *Basarabă*. Acesta se pōte privi în parte ca o scurtare poporană prin analogie cu celelalte numi bărbătesci: așa eu însumi scrieam altă-

dată *Basarab*, iar d. Odobescu, chiar atunci când traduce un text slav de la Negoevodă, unde de două ori e pus foarte clar nominativul БАСАРАБА, îl preface de două ori în *Basarab* (Rev. Rom. I, 816—817) Mai obișnuit însă acest *Basarab* în loc de *Basarabă* este din partea editorilor de cronică și de vechi texturi: o lectură greșită și o greșită transcriere a graficei cirilice, în care finalul —bă se scrie de-asupra rîndului cu un singur б, dar prin consōna cea supra-scrisă se subînțelege tot-d'a-una și vocala ce o însoțesce, adică nu „*Basarab*“, ci „*Basarabă*“. Apoi nu o dată în texturi se citește *Băsărăbă* sau *Băsărăb*, cu cei doi a netonici trecuți în *ă*, prin analogie cu fonetica normală a limbii românesce, și tot-o dată prin înriurirea pluralului celui poporan *Băsărăbesci*, unde toți a scad la *ă*. Forma însă *Băsărăbă* este foarte rară în texturile cele vechi și aproape fără exemplu în cele oficiale, mai ales pînă la anul 1600, unde scrierea cea tradițională nu e altfel decât articulatul БАСАРАБА sau nearticulatul БАСАРАБК și БАСАРАБК. Astfel în colecțiunea de crisoave slavice muntenesce a lui Venelin:

1472: БАСАРАБА cu genitivul БАСАРАБЕ, -nu cu genitivul БАСАРАБЫ, după cum cere gramatica slavică;

1476: БАСАРАБА;

1480: БАСАРАБК cu genitivul БАСАРАБЕ;

1514: БАСАРАБА cu același genitiv foarte interesant, căci nu e slav, ci este genitivul românesc nearticulat, care nu pōte să provină decât de la un nominativ cu —ă, nici o dată cu —ă: babă — (unei) babe, rōbă — (unei) rōbe, bubă — (unei) hube, tată — tate(î), popă — pope(î).

Forma cea organică este dară *Basarabă*, și în această formă totul arată că ea s'a compus din două cuvinte:

de 'ntăiu, lungimea Ba — sa — ra — b ă e neobișnuită în numi proprii cari nu sînt formate prin sufixele onomastice —énu sau —escu și cari tot-d'a-una sînt monosilabice, dissilabice, cel mult trisilabice, afară numai de străinul „Cantacuzino“, scurtat și acela la Moldoveni în „Canta“;

al doilea, patru a, din cari primii trei sînt pururea clari în vechile monumente: Ba — sa — ra — nu se pot explica decât prin fuziunea a două cuvinte deosebite fie-care cu tonicul a, ceea ce a făcut ca asimilarea

vocalică bilaterală să mântină clar pe *a* cel dela mijloc, prin urmare: *bà—sa—râbă*.

Resultă dar că inițialul *Ba* aparține în compozițiune unui alt cuvînt decît finalul *râbă*, medialul *—sa—* putînd să aparțină unuia s-rî altuia din cele doue cuvinte în compozițiune.

Ajunși aci, lucrul se limpeșce dela sine.

Fiînd vorba despre nîmul cel bănesc din Oltenia sau despre acea castă nobilitară a Banoveților din care se alegeau Bani, compusul *Basarabă* este Ban-Sarabă; și acésta se întăresce pe deplin prin sintaxă și prin fonetică în același timp.

Romănesce titlurile se pun înainte de nume sau se pun după nume, nu însă arbitrar, nu de o potrivă, nu fără nici o deosebire, ci urmînd unei regule statornice. După nume se pun titluri individuale: Ion-vodă, Ștefan-logofet, Petru-stolnic etc.; înainte de nume se pun titluri cari aparțin unei clase de indiviți: jupânul Ștefan-logofet, boierul Petru-stolnic, cucunul cutare. În *Basarabă* = Ban Sarabă titlul figurază foarte corect înainte de nume, căci acest titlu distingea pe toți membrii castei nobilitare din care se alegea capul țerei, pe toți Banoveții. Astfel într'un crîsov dela Vlad Tepeș din 1491 figurază patru boieri purtând toți de o potrivă titlul de „Ban”, deși nici unul din ei nu era „Marele Ban”: banul Dêtco, banul Dêdru, banul Dicu și banul Dragomir (Venelin, 130). Erau patru Banoveți, adică patru *Basarabi*.

Ca titlu de brésă, nu de persónă, grațul cerea dară ca Ban să se pună de 'nainte numelui: „Ban Sarabă”. Tîndînd apoi a se aglutină ambele elemente, de vreme ce Ban era inseparabil de Sarabă, o lege fonetică imperioasă în limba română împunea mai departe disparițiunea lui *n* de 'nainte lui *s* din Ban-Sarabă. Trebuia să devină *Basarabă* după cum din „mensa” s'a făcut „masă”, din „densus” — „des”, „pensare” — „păsare”, „pinso” — „piseș”, „mahsum” — „mas” etc., căci *n* de 'nainte lui *s* n'a dispărut numai în flexiunea verbală cu tematicul *d* și *g*: tînd — tîns, plîng — plîns, ung — uns. Fenomenul a fost în parte cunoscut deja în latina și ne întîmpină și în alte dialecte romanice; la noi însă el formeză o normă.

Așa dară, din punctul de vedere sintac-

tic, ca și din punctul de vedere fonetic, *Basarabă* este Ban-Sarabă; și deci, înainte de a se fi putut introduce la Români titlul Ban, adică înainte de secolul X, marea castă oltenescă, din care a isvorit dinastia *Basarabilor*, se numea: Sarabă.

Aglutinarea lui Ban cu Sarabă pentru a forma *Basarabă* trebuia să fi fost completă deja în secolul XIII; cel puțin străinii nu mai deosebiau de pe atunci în compozițiune elementul cel titular „Ban”, de vreme ce cronicarul Fazel-Ullah-Rașid, descriînd sub anul 1240 năvălirea Mongolilor asupra „țerei Oltului”, numesce pe capul acesteia din urmă „Bazarabam” (D'Ohsson, Hist. d. Mong. II, 627—8), adică „Basaraba-ban”, mai adaugînd o dată titlul încoda numelui, după usul oriental. Cu toate acestea, primitivul Sarabă, dacă nu în memoria poporului, încă în tradițiunea proprie a *Basarabilor* cată să fi rămas multă vreme cunoscut ca numele cel primitiv al castei. În adevăr, în secolul XIV nu se accentă *Basarabă*, ci *Basarabă*, unde accentul pe *Ba* arată că în acésta șilabă se simțea încă titlul Ban. Pe mormîntul lui Alexandru *Basarabă* din 1364, descoperit de cătră d. Tocilescu în interiorul bisericei mănăstirii Câmpulung, se citește:

МѢ́ДЪ НОЕБРІА СІ́ ДНѢ́ ПРѢ́СТАВІ́СА ВЕ
ЛІ́КІ́И И СѢ́МОДРЪ́ЖАВНІ́ ГАРЬ І́ОНИ
КО́ЛА ЧЛБЪ́ДНДРЬ ВОЕВОДА СНѢ́ ВЕ
ЛІ́КІ́ГО. БѢ́САМБЖ ВОЕВОДЖ ВЛА́ТЪ
С Ѡ́ О҃Г БН Г ВѢ́УНДА Е́МЪ ПА́МАТЪ:

(† luna Noembrie 16 zile a reposat marele și autocratul Domn Io. Nicolae Alexandru vevoda, fiul marelui *Basarabă* vevoda, în anul 6873 indiction 3, fie-l eternă memoria).

În acésta inscripțiune *БѢ́САМБЖ* e pretios nu numai prin inițialul *Bă* = Ban, dar și prin finalul cel nearticulat: *Basarabă* = Ban-Sarabă.

Înainte de a păși mai departe, o parentesă. Asemnarea fonetică între elementul —sarabă din numele *Basarabă* și între Sêrb fiind foarte mare, unii din cronicarii noștri s'a'u apucat de timpuriu a face pe *Basarabi* de origine serbescă. În cronică pe care, orî-câte ar spune d. V. A. Urechia (în Tocilescu, Revista ar. 11 vol. I fasc. 1; cfr.

Sircu în Ж. Мин. Нар. Просв. t. 239 sect. 2, p. 345), eă persist a o atribui lui Nicolae Milescu, se ăice despre boierimea romănescă: „Unii sînt din Sărbii, alții din Grecii, alții din Albănașii, alții din Frâncii, alții dintr'alte limbii, că și Domnii încă mai mulți din străinii aă stătut, cum și *Basarabii* se trag din nēm sărbesc“ (cfr. Istoria critică, ed. 2, t. 1 p. 81). În cronică lui Zilot Românul (ed. Hasd. p. 113): „Acest nēm al Cantacozinilor rudiindu-se de aprăpe cu nēmul *Basarabescilor*, care aă stătut și stă cel mai slăvit nēm aici în țeră, și pentru căci se trage despre tată din săngele împăraților Serviei, iar despre mumă din săngele împăraților Tarigradului, și pentru căci cel d'întăiu Domn al țerei, de cînd avem istorie, aă stătut *Basarab*, și pentru căci ei cu vrednicia lor stătură destoinică a infrina pe Turc pe acele vremi cînd el dedese grăză în tot pămîntul și cădeaă supt dînsul împărațiile și crăiile, precum pică pόμεle cînd se coc, abia mișcând pomul la rădăcină; iar mai virtos Mircea-vodă cel Bătrîn și Laiotă-vodă, amîndoi *Basarabescii*...“ În așa numita Cronică Cantacuzină, la Cantemir și în genealogia Domnilor Romănesci cea publicată de Pray (Dissert., 140) noi vedem urmele aceleiași confuziunii între *Basarabi* și Serbii; o confuziune care, cu totul necunoscută cronicelor serbesci și fântănelor slavice în genere, este datorită în fond numai numelui celui primitiv:

Sarabă.

Dar ce este acest Sarabă? De unde vine? De cînd se începe?

Am veđut că e vorba nu de o familie, ci de o castă întregă, de un fel de brăslă, o colectivitate tradițională, formată prin secolii și ale cării rădăcinii sînt înfpte în istoriă cu mult mai adănc decăt se pare la prima vedere.

Sînt acum vr'o 20 de ani, pe la 1874, într'o notiță pe care o dedei d-lui F. Damé (Annuaire général de la Roumanie 1879 p. 41), eă ăiceam: „La caste nobiliaire, du sein de laquelle on tirait par élection les princes et les pontifes, s'appelait chez les Daces Bassarabi, nom tronqué en Zarabi dans Jornandès“. Astăđi nu voiă avé decăt a modifica pasagiul în următorul chip: „s'appelait chez les Daces Sarabi, nom amplifié chez les Roumains en Basarabi.“

Să vedem.

III. S A R A B I ESTE NUMELE CASTEII NOBILITARE LA DACII.

La Iornande, după tôte edițiunile cele vechi, dintre cari vom pomeni pe cea de 'ntăiu din 1515 a lui Conrad Peutinger, apoi a lui Bonaventura Vulcanius (1597), a dominicanului Jean Garet (1679) și a lui Muratori (1723), se citește următorul pasagiu:

„. . . ut refert Dio, qui historias eorum (Getarum) annalesque graeco stilo composuit, qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi exstabant: ex quibus eis et reges, et sacerdotes ordinabantur . . .“

În noiele edițiuni, dintre cari avem de 'nainteă năstră pe a lui Closs (1866) și pe a lui Holder (1882), afară de a lui Mommsen (1882), în loc de „Zarabos Tereos“ ne întimpină: „Tarabostes eos“. În codiciile manuscrisii, așa cum i-a colăționat Mommsen, se găsește:

Cel Ottobonian: „tarabostereos“;

Cel Berlinez: „thorabostes eos“;

Cel Laurențian: „strabostes eos“;

Cel Breslavian: „zarabostereos“.

Puțin ne pêsă în casu de față, dacă pasagiul de mai sus Iornande l'a luat d'adrepul din Dione Crisostom saă numai prin mijlocirea lui Cassiodor. Nu este de loc important, pe de altă parte, de a se sci, care din codiciile manuscrisii e mai vechiă și care e mai nouă, de óră-ce o copiă mai veche după același original pôte să fie mai puțin corectă decăt o copiă mai nouă. Singurul lucru de căpeteniă, tocmai acela pe care neminea nu l'a băgat pînă acum în samă, este concordanța pasagiului în cestiune cu un alt pasagiu tot din Iornande, și anume:

„Elegit namque (Diceneus) ex eis tunc nobilissimos prudentioresque viros, quos theologiam instruens, numina quaedam et sacella venerare suasit fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant; reliquam vero gentem Capillatos dicere iussit . . .“

Se scie că Iornande, ca și prototipul seă Cassiodor, confundă pe Daci cu Goții; în pasagele însă de mai sus este învederat că se povesteste numai despre Daci, căci în cel al doilea e vorba în specie de marele legislator dacic Decenă, amic al regelui dacic

Berebista din epoca lui Cesar, ambii bine cunoscuți din Strabone (VII, c. 3 § 5, 11; XVI, c. 2 § 39); ș' apoi, direct sau indirect, relațiunea e luată din Dione Crisostom, scriitor din epoca lui Traian și autor al unei opere pierdute despre Daci, nu despre Goți.

În pasajul al doilea este foarte interesantă mențiunea tiarelor ca acoperimint de cap la nobilii Daci. „Tiara“ nu este un cuvânt grecesc, ba Grecii nu știeau nici măcar la ce gen să-l pună, zicând „ἡ τιάρα“ și „ὁ τιάρας“. Pentru copistii cei latini ai lui Iornande, această vorbă era atât de neobișnuită, încât în manuscriptele consultate de Mommsen fie-care o scrie altfel: „tyaris“, „thyaris“, „thiaris“ și „tiaris“. Tiara era o căciulă curat tracică, pe care Servius în scoliile la Virgiliu (Aen. 247) o explică prin „pileum phrygium“. Ea se întrebunța și la vechii Persi, dar De Lagarde (Abhandl. 206) n'a putut să 'îgăsescă vre-o etimologie aranică.

La Daci dară exista o clasă nobilitară și sacerdotală, care nu umbla cu capul gol ca poporul, ci purta pe cap tiare, de unde lătinesc e să se numească „pileati“, iar în limba dacică se diceau „Zarabi Terei“ sau „Tarabi Terei“. Care din aceste două lecturi este ore cea mai corectă?

Să presupunem că la Daci s'araba însemna „cap“; o presupunere provizoriă, pe care mai jos o vom verifica pe calea pozitivă. Nobilii daci umblau cu capul acoperit cu tiara, adecă erau capete tiarate: „capita tiaris operta“ la Iornande în pasajul al doilea, întocmai așa și la Dione Crisostom (Or. LXXII): „πίλοϋς ἐπὶ ταῖς κροτάλαις ἔχοντες“. Întru cât Sarabi ar însemna „capete“, a doua parte a numelui: Terei, cată neapărat să cuprindă o noțiune privitoare la tiară: un adjectiv „tiareus = couvert d'une tiare“ este din punct în punct tot așa de tracic ca și adjectivul recunoscut tracic „bassareus, βασσαρεύς = couvert d'une pelisse de renard“ din cuvântul tracic βασσάρα „pelisse de renard“ (De Lagarde, op. cit. 278). Este un raport fonetic și morfologic perfect:

tiareus: tiara : : bassareus: bassara.

Pentru a demonstra că textul lui Iornande nu poate fi citit și înțeles altfel decât așa cum l'am citit și înțeles noi, să luăm ipoteza contrariă, întemeiată pe lectura „Tarabostes eos“, și lesne se va vedea că ea duce la absurd.

În această ipotesă „Tarabosti“ se explică (Tocilescu, Dacia înainte de Romani p. 657) prin „neo-persianul târbus, căciulă ascuțită, pileus“, și deci se referă la „Pileati“. Însă „eos“ care urmăzează după „Tarabostes“, în antitesă cu „hos“ care precede pe „Pileatos“, vădește că „Tarabostes“ în această ipotesă nu poate fi clasa cea nobilitară care purta căciule, ci numai restul poporului dacic, cei pletoși, „Capillati“ din pasajul al doilea, cără cari nu se potrivește de loc „căciula“, căci tocmai ei umblau cu capul gol. Pe lângă această absurditate logică, vine apoi absurditatea etimologică de a atribui Dacilor un cuvânt neo-persian, fără a dovedi că el a existat la Traci sau măcar la vechii Persi.

Am pute să nu mai vorbim despre etimologia cea gotică a lui „Tarabosti“ din „tharbōstai, was zwar egentes, necessarii, vielleicht aber auch sacrifici, sacrificantes heissen kann“ (Grimm, Gesch. d. d. Spr. 820). Astăzi neminea nu mai amestecă pe Daci cu Goții, una la mână; ș'apoi al doilea, „tharbōstai“ însemnând „săraci“, este absurd ca să fie un nume tocmai pentru casta cea domnitore.

Nuamă prin lectura „tereos = tiareos“ dispare acel „eos“ care incurcă ori-ce ipotesă contrariă. Dar culmea demonstrațiunii este că numai prin lectura „Sarabos“ noi ajungem la un cuvânt curat dacic, asupra căruia ne vom opri acuma o clipă.

Mai sus noi ne-am mărginit a bănuia că în limba dacică s'araba însemna „cap“, după cum se admit presupunerii provisorie chiar în matematică, cu condițiunea însă, neapărat, ca să le verifice și să le confirme apoi consecințele. În cazul de față consecințele au justificat bănuela, și am avut dreptul din parte-ne de a ne mulțumi cu atâta. Din fericire, avem material îndestulător ca să mergem mai departe.

Pentru noțiunea de „cap“ cuvântul indo-europeu primitiv cel mai comun era çara (Pauli, Benennung d. Körpertheile, Stettin 1867 p. 8), scădut în sanscrita la çira și din care d'a-dreptul s'au dezvoltat:

cu k:	cu s:
gr. <i>κράα, κάρη, κάρ;</i>	zend. çara;
lat. vulg. cara, de unde cara la Sardi, Provençal, Spaniol și Portugesi, vechiu frances chiere (Körting, Rom. Wtb. 171).	armén sar;
	pers. sar, ser.

Se află o mărturie textuală din epoca lui Cesar, cum că Traciî, iar prin urmare și Daciî, aveau pentru „cap“ același nume, dar cu *s* ca Eranii, nu cu *k* ca Grecο-italii, anume la Strabone (XI, 14): „*Φασὶ δὲ καὶ Θρακῶν τινας, τοὺς προσαγορευομένους Σαραπάρας, οἷον κεφαλοτόμους...*“ adecă : „nesce Traci porecliți Sara-pare, adecă cap-tăiători...“ (cfr. Lassen în Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellsch., X, 367).

La Daci în specie sara „cap“ ni se înfățișează în nomenclatura topică la orașul „Sarmizegethusa“, capitala Dacilor, „caput Daciæ“, după cum Tit-Liviū numesce Roma „caput Italiæ“ sau Larissa „caput Thessaliæ“, ast-fel că acest nume trebuî descompus în Sar-mizegethusa. Apoi peste același sara noi dăm la „Sargetia“, rîuleț ce curgea lângă Sarmizegethusa și care tocmai prin acăsta căpeta importanța de a fi și el „caput“, descompunându-se în Sar-getia. În restul Daciei sara se găsesce tot în compozițiune, întru cât imi aduc aminte, numai la finea unor numi locale: Germi-sara și Deu-sara, peste Dunăre Sapri-sara, unde Germi-, Deu- și Sapri- trebuî să fie elemente adjectivale.

Alături cu çara se constată în limba indo-europeă primitivă o formă amplificată çarabha, cu un *bh* care se scie că trece la Greci în *φ*, la Eranii și la Latini în *b*. Așa sînt :

la Greci: *κορυφή* „cap“, cu nasalisatul *κόρυμβος*;

la Latini: *cerebrum* „crier“, adecă *cerebrum* „aparținend capului“, nici *cerebrum* „purtător de cap“, ceea ce n'are nici un sens, de vreme ce nu crierul pörtă capul, ci vice-versa;

vechea formă persică la Isidor: „*sarabarae quædam capitum tegmina nuncupantur qualia videmus in capite magorum picta*“ (De Lagarde, Abhandl. 206), adecă *sarabara* „căciulă“, literalmente iarăși „aparținend capului“, cu același sufix adjectival *-ro* ca și în latinul *cerebrum*;

în fine, zendicul „*çaravāra* „căciulă“, „*Kopfbedeckung*“ (Justi, Handb. 294), urmază și el a fi îndreptat în çarabara.

Așa dară Traciî, pe lângă sara trebuî să fi avut și ei pe amplificatul sara ba, și tocmai pe acesta noi îl vedem la Daci ca nume al castei celei nobilitare în prețiosul pasagiū din Dione Crisostom.

Prin urmare, din toate puncturile de vedere, cea mai corectă lectură a primului pasagiū din Iornande rămâne aceea din edițiunea lui Peutinger: „*Zarabos Tereos Sarabos tiareos*“, și mai bine: „*Sarabas tiareos*“. Intregul pasagiū va suna ast-fel: „ut refert Dio, qui historias eorum annalesque græco stilo composuit, qui dixit primum Sarabas tiareos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi exstabant: ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur...“

În acest pasagiū „primum“ se rapörtă la cuvîntul original dacic: „*Sarabas*“, iar „deinde“ la traducerea lui, fie grécă, fie latină: „*πιλοφόροι*“ la Dione Crisostom, „pileati“ la Iornande. Sensul dară este: „Dione, care a scris grecesce istoria Dacilor, ne spune că la dînșii se numia *Sarabi tiarei*, pe lătimesce *pileati*, clasa cea de sus, din care se alegeau regi și sacerdoți“.

Saraba însemnând „cap“, este învederat că și fără epitetul *tiareus* acest cuvînt caracterisa deja în de ajuns casta cea nobilitară, astfel că mai adesea sau chiar tot-d'a-una el urmă să se întrebuinteze singur în gura poporului de câte ori era vorba de „pileati“ sau „*πιλοφόροι*“, și de aceea *tiareus* trebuia dela sineși să dispară, devenind de prisos.

IV. O URMĂ A DACICULUI SARABA ÎN GRAIUL ROMÂNESC DE ASTĂZI.

Noi am vădut că la Daci *saraba* era nu numai un titlu, dar circula tot-o-dată cu sensul comun de „cap“. Ca titlu, forma cea dacică, ori-care să fi fost, lesne putea să se conserve intactă la Români, după cum se conservă intact un nume propriū prin tradițiunea familiară, deși tendințele fonetice ale poporului supun în restul graiului aceleași sonuri la diferite modificări succesive. În compusul *Basarabă* = Ban-Sarabă dacicul *saraba* ajunge pînă la noi cu vocalismul ne'ntunecat și cu *b* între vocale. Este adeverat că în aceeași pozițiune, după silaba tonică *-ra*, *b* s'a păstrat în „scărăbuș“, diminutiv din „scărăbu = scarabeus, *scarabus“. Ori-cum însă, conservațiunea acelu *-b-* și a vocalismului era cu mult mai anevoe pentru dacicul *saraba* cu sensul comun de „cap“. Aci trebuia să s'și reia deplina

lor putere tendințele cele fonetice ale graiului. Precum din „strabus“ s'a făcut românește „strambu“, italianesce „strambo“, deja în epoca latină, tot așa s'araba ar fi căutat de pe atunci a da o formă nasalizată sărâmbă. Ei bine, acest sărâmbă trăiesce la noi pînă astăzi în gura poporului, și trăiesce iarăși numai într'o compozițiune: năsărâmbă = ne-sărâmbă, lucru fără minte, fără cap, ἀκέφαλον, ἑκόρυφον, „minus-caput“.

Miklosich (Slav. El. im Rumun. 46) trage pe românul *нѣскръжмѣъ* din slavicul *срамъ* „pudor“, ca și când ar însemna „impudentia“. Cihac (II, 215) își apropiază această etimologie, traducând pe „năsărâmbă“ prin „impudence“. Vom vedea mai jos, dacă acesta se potrivește din punctul de vedere al sensului; nu merge însă de loc sub raportul morfologic și sub cel fonetic, căci:

1°. Românii puteau să adauge negațiunea numai la un cuvînt slav ic trecut în limba română, pe când nu este nici o urmă la noi de slav icul „sramă“, iar prin urmare nu se putea forma o negațiune pentru ce-va ne-existente;

2°. E peste puțință a presupune că Românii au împrumutat dela Slavici cuvîntul cu negațiunea cu tot, adică „nesramă“, fiindcă această formă substantivală negativă nu se află la Slavici, și este cu totul excepțională la dinșii chiar forma adjectivală „nesramini = impudicus“;

3°. Slav icul „sramă“ ar fi rămas la Românii „sram“, după cum „hramă“ a rămas „hram“, „gramada — grămadă“, „păstramă — παστραμᾶς“, „dram — δράμι“, „cramă — krama“, „năframă — maqrama“ etc.;

4°. Chiar trecerea masculinului „sramă“ în femininul „sărâmbă“ ar fi ce-va anormal, de vreme ce limba română femininează numai pe neutrii slavici, de ex. „baltă = blato“, nu însă pe masculini.

Dar derivațiunea lui năsărâmbă din slav icul „sramă“ este nu mai puțin greșită din punctul de vedere al sensului.

Lexiconul Budan din 1825, singurul pe care l'cunoscuse Miklosich, vede de asemenea în năsărâmbă o negațiune, însă a nume din latinul „siremps“: „Siremps prorsus obsoletum apud Latinos, denotabat omnimodam rei similitudinem, et hinc negatio apud Valachos Nesărâmbă.“

Adjectivul latin „siremps“ era un termen exclusiv juridic, contras din „si-rem-ipse“ și însemnând: „parfaitement égal, absolument semblable“; deci forma negativă nu'i putea da un alt sens decât numai d'ora acela de „tout-à-fait différent“, de unde nu ajungem la năsărâmbă, chiar dacă trecerea latinului -pse în românul -bă n'ar fi o imposibilitate tot așa de mare.

Cum ore se traduce năsărâmbă în celelalte vocabulare?

La Budai-Delénu, care observă foarte bine că acest cuvînt este numai țerănesc: „năsărâmbă, der Possen“ (Lex. MSS. circa 1820 în Muz. ist. din Buc.), adică „farce, bouffonnerie, arlequinade“.

La Sava Barcianu (Wtb. 1868 p. 153) „năsărâmbă“ se explică prin „neghiobiă“.

La Laurian-Massim (Gloss. 406) „năsărâmbă“ este: „stultetă, nebuniă, ineptiă“.

Prin urmare, năsărâmbă nu e de loc „impudence“ a lui Cihac.

Ne'ncredător în vocabulare, eu am făcut o anchetă în graiul poporan, și iată rezultatul:

„Năsărâmbă însemnează: prost, prostovan, meteleu“ (avocat P. Călcunariu, Banat, Orșova).

„Năsărâmbă se întrebuințează cu înțelesul de: prost, hăbăuc, timpit la minte, fără socotă“ (Dr. I. Roșiu, Banat, Biserica-albă).

„În graiul poporului, a face năsărâmbă însemnează a face un lucru nepotrivit, slab, prost“ (preot D. Popovici, Banat, Lugos).

„Năsărâmbă însemnează în Transilvania, de ex. în comitatul Alba-Iulia și pe la Brașov: om prostănac, într'o ureche; iar cu sensul rușinos se dice numai în privința calului, ca și când s'ar dice: prostia calului“ (N. Mănărădianu).

Cumcă năsărâmbă n'are în fond alt sens decât acela de nerod sau neghiob, probă este că poporul îl amalgamează une-ori cu „nătâng“, prefăcându'l în năsărângă, și cu „nătareu“ prefăcându'l în nătărămbă.

„Nătărămbă și nătărămbă se aude în Banat și pe la Lipova. Nătărămbă este un om care face o prostia, nătărămbă o mușere care nu îngrijesce de afacerile sale. Se mai dice și ca substantiv, de ex.: acest om a făcut o nătărămbă, s'a îmbetat și și-a bătut mușerea“ (I. Tuducescu, Banat, Lipova).

„Năsărângă, la plural năsărânguri înseamnă ce-va reu, de ex.: acest argat numai năsărânguri îmi face orî-unde îl măiu“ (I. Pop Reteganul, Transilvania).

„Cuvintele năsărâmbă și nătărămbă se întrebunțază în înțelesul de a face d'ale nefăcute, adică un non-sens, un lucru reu, gâlcévă, potcă, ce-va nebunesc. Apoi năsărâmbă mai înseamnă a face o față urită cui va, a încreți fruntea“ (avocat P. Rotariu, Timișoara).

Afară de substantivul năsărâmbă și adjectivul năsărâmb, Lexiconul Budane mai dă adjectivul năsărâmbos. Ambele forme adjectivale sînt însă învederat posterioare și sporadice, ca și formele analogice nătărămb și năsărângă. Forma cea primitivă, singură răspândită în popor, este cea substantivală, mai ales în locuțiunea: a face o năsărâmbă. Cuvîntul se descompune dela sine-și în ne-sărâmbă = „ne-cap“, o compozițiune prin care s'a tradus literalmente în Dacia latinul rustic minus-caput, conservat pînă astăzi în Occident. Acest minus-caput „ne-cap“ era tocmai ceea ce înseamnă substantivul ne-sărâmbă, adică o pagubă sau o neplăcere făcută prin lipsă de judecată, de unde spaniolul menoscabo „dommage, détriment, atteinte“, apoi portugezul menoscabo „mépris, dépreciation“, în fine provençalul mescap și francesul méchef „fâcheuse aventure“, nuanța logică cea mai apropiată de românul ne-sărâmbă, astfel că, bună-oriă, în vechea francesă versul lui Gringoire în „Les folles entreprises“:

Tu m'as fait meschief
En me cuydant faire tres grant service...

se traduce perfect românesc: „vrînd să'mi faci un pré-mare bine, mî-ai făcut o năsărâmbă“.

Așa dară dacicul saraba, „cap“ și tot-o-dată numele membrilor castei nobilitare, s'a păstrat la Români în ambele sale înțelesuri: ca vorbă comună în ne-sărâmbă = „minus-caput“ și ca nume în *Basarabă* = Ban-Sarabă.

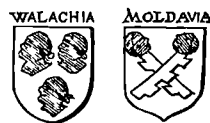
După ce am constatat modul de desfășurare a *Basarabilor* din Sarabi al lui Dione Crisostom, să ne oprim acuma cu tot dinadinsul asupra unor fapte din istoria lor între secolii II și XI.

V. CAPUL NEGRU ESTE EMBLEMA ERALDICĂ A BASARABILOR.

Se scie că în vécul de mijloc o mare parte din mărci nobilitare erau ceea ce se numesce în eraldică „armes parlantes“, „figurae paronomasticae“, adică pe pecete sau pe stég figurau lucruri al cărora nume, peste tot sau măcar întru cât-va, aducea a-minte de numele familiei nobile respective. Așa, bună-oriă, dinastia regală a Plantagenetilor avea în marca sa o drobiță, modestă plantă numită latinesce „genista“ și din care se fac măturî. Aceste figure paronomastice nu erau o invențiune a feudalității, căci ele ne întimpină și la selbateci: nu este în fond alt-ceva decât așa nunitul „totem“ al Pieilor-Roșii din America, o asociațiune de idei proprii minții omenesci în genere. În acest mod, marca *Basarabilor*, din cauza elementului fonetic — arab — trebuî să fi fost un cap negru, adică un cap de Arap. Orî-cine cunósce istoria blazonului medieval, póte să afirme à-priori pe acest trebuî, chiar dacă n'ar exista nici un document în sprinul afirmațiunii.

Olandesul Levinus Hulsius a publicat la 1597 o marcă a Țerei-Românesci cu trei capete negre, și tot-o-dată o marcă a Moldovei cu două capete negre puse în virfuri a doue ramuri încrucișate, iar ramurile, „les ramaux“, se scie că înseamnă în limbajul eraldic derivațiune, adică marca Moldovei derivând din aceia a Țerei-Românesci (Ist. crit. ² I, 95).

Iată acele două mărci:

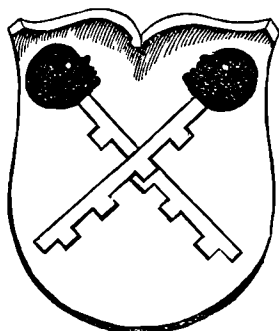
Hulsius se ocupase în specie cu țerile românesci, scriind chiar o carte intitulată „Descriptio Transylvaniae, Moldaviae et Valachiae“ (Engel, Gesch. d. Wal. 69). Acele mărci dară el le-a luat de unde-va dintr'o fântână consultată. Orî-care să fi fost însă acea fântână, în cazul de față o întăresc doue fapte positive:

1°. Preceptele blazonului, după cari numele *Basarabă* urmă să aibă ca „armes parlantes“ un cap negru;

2°. Impregiurarea că dinastia Mușătescilor

din Moldova era în adevăr o ramură, o derivațiune din *Basarabă*.

În *Cosmografia* lui Sebastian Münster (1541), în „*Illyricum*“ al lui Du Cange (1746) și pe aiurii, cele două capete negre, pe care Hulsius le pune în marca Moldovei, sînt atribuite Bosniei:

Să fie ore printr'o confușiune între Ban și Ban, fiind-că în vechea Bosniă principii purtau titlul de Ban ca și în Oltenia?

Să nu cum-va printr'o confușiune de o altă natură între inițialul Bos- din „Bosnia“ și inițialul Bas- din *Basarabă*?

Să nu pôte va fi fost în adevăr așa ore-când marca Bosniei?

Ar trebui studiată sigilografia specială a acestei țeri. Să nu se uite în ori-ce cas că, din toate regiunile serbesci, Bosnia este aceea unde s'a conservat mai mult timp un element românesc foarte puternic, immigrat din Pannonia cam în secolul X, după cum noi am arătat-o într'un alt studiu (Strat și sub-strat, p. 28), și cuprinzînd nu numai cîobanii, dar și căpetenii, bună-ora acel „cnez Marcul“, adică „Marco“ cu articolul românesc -l, de care se plîngeau la 1401 Ragusani că a apucat cu forța și nu lasă din mână orașul dalmatin Almissa (Putzić, *Споменици срѣбски*, t. I, p. 35). La 1378 un district întreg al Bosniei se numia „România-mare“, „Major Vlachia“ (Miklosich, *Wander. d. Rum.* 5).

Dar să ne'ntorcem la marca *Basarabilor*.

În Biblioteca imperială din Viena se află într'o traducere germană anterioară secolului XVIII o colecțiune de blazonuri făcută de unul numit Rubčić, care își dă titlul de eraldist (Wappenherold) al împăratului serbesc Stefan Dușan (Ianko Schaffarik în *Гласник*, t. 9, 1857 p. 348). Dacă această indicațiune cronologică ar fi adevărată, atunci noi am avé a face cu un monument eraldic

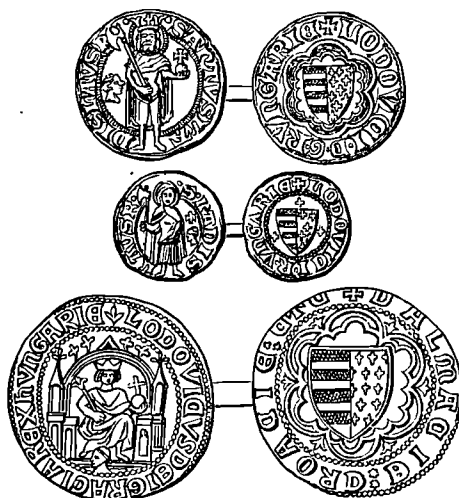
tocmai de pe la 1340. În acea colecțiune, marca Țerei-Românesci este din punct în punct ca la Hulsius.

Tôte acestea, neapărat, sînt deja ce-va; dar în cestiuni de o asemenea natură se cere cu ori-ce preț un isvor foarte autorizat, când e vorba mai ales nu de o marcă particulară, ci de blazonul unei țeri. Prima confirmațiune oficială ne-o oferă numismatică maghiară.

La 1368 Vladislav *Basarabă* recunoscuse suzeranitatea Ungariei asupra Țerei-Românesci (Fejér, IX. 4, p. 148, 210). Din aceiași epocă există monete dela regele Ludovic, de diverse mărimi, purtând pe o parte cap negru:

Pe alte monete dela regele Ludovic, asupra cărora mi-a atras atențiunea amicul meu d. D. A. Sturdza, același cap-negru nu ocupă scutul întreg, ci se află numai la o parte saă de-desubtul efigiei regesci, ceea ce represintă și mai expresiv triumful cel jubilat al Ungariei asupra lui Vladislav *Basarabă*:

Acest cap negru nu pôte fi marca Siciliei, care va fi avut a face cu familia Anjou a regelui Ludovic, dar în ori-ce cas nu

avea a face de loc cu Ungaria; cu atât mai virtuos un cap figurând alături cu efigia regescă saă chiar ocupând scutul întreg nu pöte fi marca vre-unui fabricant de monedă. Singura explicațiune seriösă rămâne dară „subjectio Valachiae“, după cum presupuneaă deja în secolul trecut archeologii unguri: „hoc esse Mauri caput, eoque subjectionem Valachiae notari autumant“ (Schönvisner, Notitia Hung. rei num. p. 206).

Numismatica maghiară ne dă o mărturiă oficială prețiosă, dar numai externă, nu internă, adevăcă nu din partea *Basarabilor*, și de aceea ea tot încă nu ne mulțumesc pe deplin.

Confirmațiunea, pe care o dorim noi, ne vine pe o altă cale, grațιά unei descoperiri făcute de d. D. A. Sturdza.

Maă întâiă, o observațiune preliminară.

Oră-cine a avut în mână crisöve muntenești, n'a putut să nu fie isbit de împregiurarea că sigiliile lor presintă nu o singură marcă a țerei, ci două mărci diferite: una cu vulturul, cea-laltă cu sfinții Constantin și Elena, întrebuintate când una, când cealaltă, când ambele în compozițiune.

Fată cu acestă duplicitate, lucrul cel mai natural este de a admite că o marcă era a Statului, cea-laltă a dinastiei. A Statului fiind vulturul, care singurul figurază pe sigiliile cele mară atirnite, pe sama dinastiei rămân sfinții Constantin și Elena. Dar sfinții Constantin și Elena ce aă ei a face cu dinastia *Basarabilor*? Să se bage de samă că este tocmai o dinastiă, care pină la a doua jumătate a secolului XVII n'a avut în curs de cinci secolă nici un membru cu numele „Constantin“, ast-fel că nu sfântul Constantin ar fi fost dispus s'o patroneze.

Acuma vine descoperirea d-lui Sturdza: un act dela Vlad Dracul și doue acte dela fratele seă Alexandru, ambiă fiă ai lui Mircea cel Mare. Actele sânt anteriöre anului 1444, iar cele dela Alexandru sânt anume din 1431.

Pecetea lui Vlad Dracul este:

Pecetea lui Alexandru:

Catră acestea vom mai adăuga, că întocmai așa se află două capete deja pe pecetea lui Mircea cel Mare într'un act din 1403: „duo capita humana coronis ornata“ (Hurmuzaki, Documente t. I, partea 2, p. 825, nota 4).

Negreșit, aceste capete se deosebesc de Arapii lui Hulsius și ai lui Rubčić, dar ele se deosebesc cel puțin tot pe atăta și de figurele sfinților Constantin și Elena de pe pecetile din secolii XVI și XVII. Numărul capetelor este indiferent, ca și ramura dela mijloc, de vreme ce și Hulsius are o marcă numai cu două capete și cu ramuri. Indiferență mai este și gătela de cap, de öră-ce se deosebesc între ele în astă privință chiar cele două peceti de mai sus. Acestea fiind indiferente, marca dela 1431 devine tocmai ce-va intermediar între fasa cea de tot veche cu capete-negre și între fasa cea nouă cu sfinții Constantin și Elena.

Înainte de a se metamorfosa de tot în sfinții Constantin și Elena, cele două capete dela 1431, saă mai corect dela 1403, aă trecut printr'o lungire treptată și ramura s'a prefăcut într'un arbore, după cum d. Sturdza o constată förte bine pe următorea pecete dela Țepeș, fiul lui Vlad Dracul:

Nu sânt încă nici aici sfinții Constantin și Elena, dar nu mai e departe pină la dinșii. „Capetele de pe sigiliile lui Vlad și Alexandru — dice d. Sturdza — capetă trup, însă nu pe deplin, ci numai pe trei pătrare, la sigiliile lui Vlad Țepeș, și se desvöltă la urmă în trupurile întregi ale sfinților Con-

stantin și Elena pe sigiliile posterioare“ (Sturdza, Dare de samă p. 10).

Ce rezultă de aci? Resultă că Arapii, capetele cele negre, fie unul, fie mai multe, singura emblemă eraldică potrivită a *Basarabilor*, s'au transformat pas la pas în sfinții Constantin și Elena, trecând prin mai multe trepte decât zimbrul pentru a ajunge boi și vulturul pentru a ajunge corb, dar trecându-le pe temeiul aceluiași principiu, principiul că poporul, când o poate face, înlocuesce tot-d'a-una noțiunile mai rare sau mai puțin cunoscute prin noțiuni mai familiare: boiul e mai familiar decât zimbrul, corbul e mai familiar decât vulturul, sfinții cei sărbătoriți mereu sint mai familiari decât Arapii.

Evoluțiunea mărcii *Basarabilor* cată dară să se fi operat cam în următorul mod:

de'ntăiu un singur cap negru ca pe monetele regelui Ludovic, ceea ce era suficient pentru „armes parlantes“;

apoi doue capete negre unul lângă altul, adică ce-va ca în marca Mușătescilor;

apoi trei capete negre ca la Hulsius și la Rubčić;

apoi capul al treilea transformat într-o ramură înflorită între cele-lalte doue capete, toate perdând tipul negriten, ca pe sigiliile din 1403—1431;

apoi sub capete adăugându-se o parte din corp, iar ramura cea înflorită pretăcându-se în copăcel, ca pe sigiliul lui Tepeș;

apoi corpul lungindu-se etc. etc. pînă la figurele sfinților Constantin și Elena.

Noi mai bănuim teoreticesce o fasă, pe care, poate, o vor adevăra cercetările ulterioare. Trebuia să fi fost un moment, în care capetele-negre se prefăcuseră deja în Constantin și Elena, dar totuși se mai păstra încă tradițiunea acelor capete. În această equivocă situațiune n'ar fi de mirare dacă pe vre o pecete s'ar găsi doue căpușore puse alături cu cele doue figure întregi.

În orî-ce problemă din archeologia figurată lipsa unei verigi dela mijloc împedecă nu numai de a lega ambele capete ale lanțului, dar chiar de a recunoște că acele capete aparțin unui singur lanț. Într'un asemenea caz fie-care capet se studiază în deosebi ca ce-va străin unul altuia, găsindu-se pentru fie-care în parte multe analogii, cari totuși

perd orî-ce valoare din dată ce, prin aflarea verigei celei dela mijloc, se reconstitue totalitatea lanțului. Doue figuri în felul sfinților Constantin și Elena de pe sigiliile românești se ved pe monete și la Bizantinii, și la Serbi, și la Unguri, și cine mai scie pe unde; în același mod în Portugalia, în Sicilia, în Polonia și pe aîurii se nemeresc pe mărci capete-negre; ast fel dintr'o parte și din cea-laltă se puteau face cu multă erudițiune nesce apropiări foarte ingenioase, a cărora lipsă de temei se îndevereză însă pe dată ce regăsirea verigei celei dela mijloc restabilesc la Români în specie strinsa filiațiune între capetele cele negre și între cele doue figuri. Acastă filiațiune ar fi ramas ascunsă fără descoperirea d-lui Sturdza, o descoperire în așteptarea căriia sfinții Constantin și Elena erau o neștrăbătută enigmă în marca *Basarabilor*.

După cele de mai sus, nu mai avem trebuință de a vorbi despre monografia cea cu multe clișeurii a d-lui V. A. Urechia asupra sigilografiei române.

VI. SARABIÎ AU FOST CUNOSCUȚI VECINILOR SUB PORECLA DE ARABI.

Arab este un element eraldic al numelui *Basarabă*, dar cu atât mai virtos al formei celei vechi *Sarabă*, de care se deosebesce printr'o singură consună. Înainte dară de a deveni *Basarabi*, adică înainte de a'și fi aglutinat titlul de „Ban“, *Sarabi* cată să fi avut deja pe pecetea și pe stégul lor capete negre sau un cap negru. Numele și emblema trebuiau de o potrivă să le dea în ochii tuturor vecinilor un aspect de Arapi, și tocmai acesta o constatase cel de'ntăiu d. Bezsonov în poesia poporană epică serbă și bulgară, unde foarte adesea Români sint numiți Arapi (Rybnikov, Народныя быльни р. СССРХХ sq. : „Все что въ древнюю пору, въ эпоху уже впрочемъ ясной исторіи, называлось въ обширномъ смыслѣ Черно-Волошскимъ, въ творчествѣ Болгарскомъ носить имя Арапскаго, а сами Черныя Волочи имя Араповъ. Взглянемъ теперь на Сербовъ etc.“).

Nu voesc a reveni aci asupra celor dezvoltate pe larg în „Istoria critică“; voiu semnala însă ce a nou.

Căzaci ce ru e i din Ucraina nu puteau să aibă a face cu *Basarabi* dela Olt; dar

incepând din secolul XVI ei au fost mereu în contact cu acea parte a Moldovei, căriia din timpul stăpânirii muntenesci acolo în secolii XIV și XV, de pe când Mircea cel Mare și Vlad Dracul erau Domni până la gurile Dunării, îi rămăsese numele de „Basarabiă”, după cum o spune deja Miron Costin în poema sa polonă: „Giurgiu și Brăila sînt eterne souvenir ale acelor domni muntenesci *Basarabi*, cari stăpâniseră o parte a Bulgariei și peste ținutul Mării unde s'a lăsat numele *Basarabi*” (Arch. ist. I, 162).

Dd. Antonowicz și Dragomanov au publicat în zece variante o baladă populară rutenă de pe la finea secolului XVI, intitulată „Alexe Popovici și furtuna pe Marea-negură” (Историческія пѣсни Малорусскаго народа, I, 176—208), unde este vorba anume despre acea Basarabiă dela Nistru.

Primul variant se începe așa:

„Acolo pe Marea-negură, pe o pîtră albă șede un soim luminos și suspină cu jéle, privind îngrijit la Marea-negură. Nu va fi bine pe Marea-negură, căci furtuna cea rea se ridică, împrăștiind în trei părți luntrile cele voinesci ale Cazacilor: o parte din ele spre țera *Bilarapescă* (u *Bilarapsku* zemliu), a doua parte în gîrla Dunării, a treia parte în mijlocul Mării-negre...”

Variantul al optulea:

„Acolo pe Marea cea vînată, pe o pîtră albă șede luminosul soim cu ochii strălucitori; el își plîcă jos capul și suspină cu jéle, privind la sântul cer, căci întunecul a acoperit jumătatea sórelui, jumătatea lunii, și se începe furtuna pe Marea cea vînată, se ridică valuri din fundul Mării și împrăștiă în trei părți luntrile căzăcesci: duc o parte din ele în Dunărea cea liniștită, împing a doua parte spre țera *Arabescă* (u *Arabsku* zemliu), înnecă a treia parte în mijlocul Mării...”

Variantul al șeselea:

„Acolo pe Marea-negură, pe o pîtră albă șede luminosul soimuleț, trist și jelițor, privind departe la luciul Mării-negre, căci nu va fi bine pe Marea-negură: se ridică din fundul valuri dușmănesci și împrăștiă în trei părți luntrile căzăcesci, asvărînd o parte din ele în gîrla Dunării, împingînd pe a doua parte spre țera *Orabescă* (u zemliu *Orabsku*), ér pe a treia parte, nesciind ce să'i mai facă, o innecă în mijlocul Mării...”

Variantul al șaptelea se începe ca cel al optulea, cu deosebirea numai că în loc de „țera Arabescă” este „țera Orabescă” (u zemliu *Orabsku*) ca și'n variantul al șeselea.

Variantul al treilea:

„Pe Marea-negură, pe o pîtră albă suspină cu jéle luminosul soim; e trist și privește îngrijit la Marea-negură, căci nu va fi bine pe Marea-negură; s'aîntunecat pe cer toate stelele, au acoperit norii jumătatea lunii, și din jos suflă vîntul cu furie împrăștiind în trei părți luntrile căzăcesci: a dus o parte spre țera *Agarescă* (u zemliu *Agarsku*), a doua parte a înghițit'o gîrla Dunării, a treia parte — unde să fie? — se'nneacă în Marea-negură...”

În fine, în variantul al patrulea „țera Agarescă” este amplificată în „țera Agaranescă” (u *Agaranısku* zemliu).

Precum vedeți, naufragiul se întîmplă pe Marea-negură, aproape de gurile Dunării, față cu ținutul *Basarabi*.

Din „Basarabiă”, prin o schimbare fonetică nesimțită, balada de mai sus, după primul său variant, a făcut „Bilarapiă”, ceia-ce însemnăză „Alba-arabiă”; din această „Bilarapiă”, omițîndu-se inițialul *bil*, considerat ca un simplu epitet de alb, a rămas în variantul VIII numai „Arabiă”, de unde apoi în variantele VI și VII a eșit o formă mai coruptă „Orabia”, în sfîrșit numele „Arabilor” amintind imaginațiunii populare, prin asociațiunea de idei, pe al „Agarilor” sau „Agarenilor”, ambele aceste nume aplicându-se d'o potrivă la păgâni și mai ales la mahometani, iată că în loc de „Arabia” sau „Orabia” ne întîmpină în variantele III și IV „Agaria” și „Agarania”.

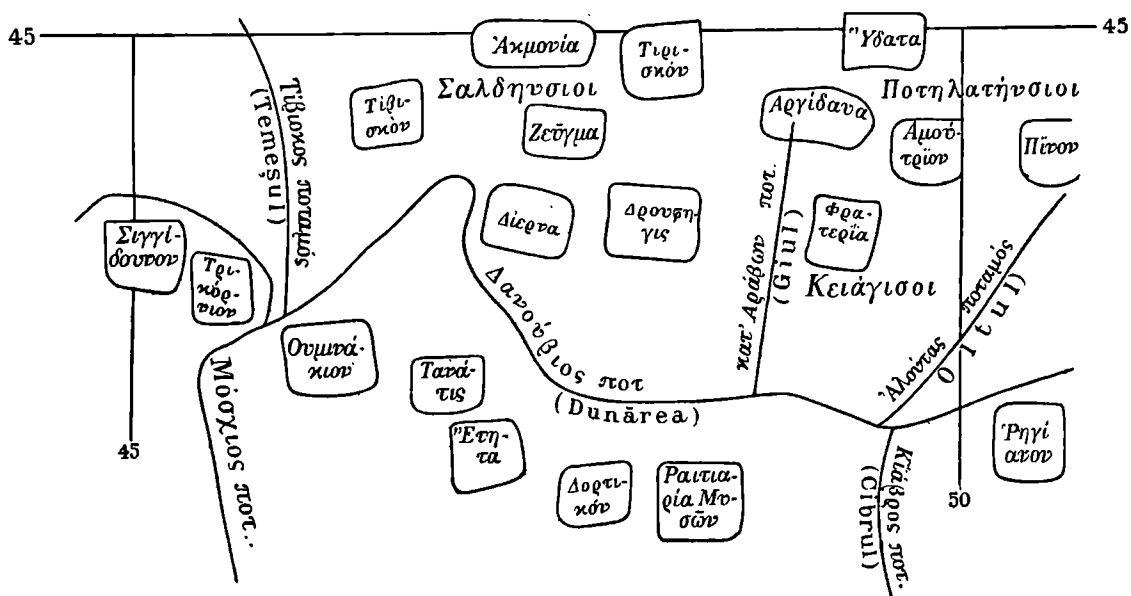
Este o procedură identică cu aceea prin care, într'o epocă mai veche, Serbii și Bulgarii arabizaă pe *Basarabi* dela Olt; o procedură însă, pe care balada rutenă, grație numeróselor sale variante, ne permite, ca să șic așa, a o pipăi de astădată cu degetul, urmărind pas la pas toate fazele succesivei sale transformațiuni. Dacă o scurtă cunoscință cu *Basarabia* cea dela gurile Dunării au permis Rutenilor a o preface în *Arabia* și apoi chiar în *Agaria*, cu cât mai virtos Serbii și Bulgarii, puși în contact cu *Basarabi* și mai întău cu *Sarabi* dela Olt în curs de mai mulți secolii, trebuiaă neapărat să urdescă asupra acestor *Arabi* din Dacia o vastă țesătură de complicațiuni! D. Bezsonov ne-a indicat abia câte-va puncturi; restul urmază să'l studieze alții.

Ceea ce s'a întîmplat Rutenilor, ceea ce

s'a întâmplat Serbilor și Bulgarilor, nu putea să nu se întâmple și mai de'nainte tuturor némurilor învecinate cu *Basarabii*, adică toate trebuia de asemenea să'i arabiseze mai mult sau mai puțin; și intru cât începutul Sarabilor se confundă în epoca dacică, de pe atunci deja ar putea să ne fi rămas în istorie vre-o urmă de acest fenomen.

Sarabiul lui Dione Crisostom, ca și *Basarabii* posteriori, își aveau cuibul lor în munții Hațegului și ai Olteniei, căci aici, în gîrul Drobetei și al Sarmizegetusei, fusese centrul Statului lui Decebal, iar prin urmare și al castei celei nobilitare. Hațegul și Oltenia sînt tocmai regiunea pe care, sub raportul hidrografic, o reprezintă riul Jiū, isvorînd din Hațeg și străbătînd apoi pe lîngă Vulcan pentru a șerpui în lung prin întreaga Oltenie. El bine, în geografia lui Ptolemeu Jiūul n'are alt nume decît: *κατ' Αράβων ποταμός*, literal „de Arabibus fluvius“, adică: „riul care se pogoră din țera Arabilor“, pe cînd Dunărea este *Δανούβιος ποταμός*, Oltul — *Ἀλούτας ποταμός*, Temeșul — *Τιβισκος ποταμός* etc.

Iată secțiunea corespondinte din atlantele lui Ptolemeu, luată după prețiosul manuscris din secolul XII, cel mai vechiu din cele cunoscute pînă acum, descoperit de Sevastianoff la Vatopedi în Atos (Géogr. de Ptolémée, 1867, p. LXXVIII):

Fiind-că editorii lui Ptolemeu tipăresc tot-d'a-una: *κατὰ Ραβῶνος ποταμοῦ*, cată să facem următoarele observațiuni paleografice

asupra manuscrisului: 1°. De câte ori prepozițiunea *κατ'* nu se unesce prin elipsă cu vorba ce'i urmează, manuscrisul îi dă regulat accentul, pe cînd în cazul de față accentul lipsesce pe chartă ca și'n text (p. XXXIII), ceea ce dovedesce că nu pôte fi „*κατὰ Ραβ-*“, ci este „*κατ' Αραβ-*“. 2°. Atât în text precum și pe chartă se vede *-βων* fără obicnuita abreviațiune suprascrisă pentru finalul *-ος*, astfel că este arbitrar de a citi *-βωνος*. 3°. În text acest *-βων* nu e accentat de loc, iar pe chartă accentul este dubios, căci copistul trage de'nțăiu o liniuță din virful lui *β* spre a forma un *ὄξυς* pe *α* din *ρα* și după aceea se resgîndesce și se întorce spre *ω* accentându'l cu un lung *βαρύς*, o nedumerire care probéază că în original lipsia accentul. Lectura dară cea mai corectă este: *κατ' Αράβων ποταμός*, unde noi completăm pe *ποτ* prin nominativul *ποταμός*, după cum tot la nominativ sînt puse și cele-lalte riuri.

Ptolemeu scriea pe la 170, peste vr'o 50 de ani după Dione Crisostom. Dione Crisostom fusese el-insuși în Dacia, unde cunoscuse casta cea nobilitară a Sarabilor. Ptolemeu, trăind departe în Alexandria, putea să culégă numai nesce informațiuni indirecte, extradacice, dar tocmai de aceea noi îi datorim cunoscința celei mai vechi transformațiuni a Sarabilor în Arabi. Gura Jiūului fiind

pe charta lui Ptolemeu față'n față cu Misiul din orașul Ratiaria: *Ραιτιαρία Μυσῶν*, este probabil că fântâna lui Ptolemeu își luase

pe *Ἀραβες* din Oltenia dela Misî, cari, ocupând regiunea Slavilor meridionali de astăzi, vor fi numiți astfel pe Sarabi cu mai mulți secolî înainte de Serbi și de Bulgari. In orice cas numai prin Sarabi din Dione Crisostom se pôte înțelege „κατ' Ἀράβων παταμός“ din Ptolemeu, și acesta este punctul cel esențial, dela care putem trece dreptul la una din cestiunile cele mai interesante în istoria *Basarabilor*.

VII. ÎMPERĂȚII FILIP ȘI LICINIŪ AŪ FOST DACI DIN CASTA SARABILOR.

Despre împăratul roman Filip dintre 244—249, acela sub care Roma își serbase jubileul de 1000 de ani și care a fost cel întâiu împărat creștin, fântănele istorice sînt foarte puține. Toți se unesc a'î da porecla de „Arabs“, Arabul; dar de ce „Arab“? ce fel de „Arab“ și de unde?

Bizantinul Zonara ne spune că Filip era din regiunea Bostrei în Palestina, unde a și fundat orașul Filipopole: „ὠρμητο δ' ἐκ Βίστρων, ὅπου καὶ πόλιν βασιλεύσας ἐπωνυμὸν ἔλατῷ ἰδομήσατο, Φιλιππούπολιν ὀνομάσας αὐτήν“. Cedren însă dice că acea Bostră, de unde era Filip, se afla nu în Asia, ci în Europa, adică Filipopole din Tracia: „ὠρμάτο δὲ ἀπὸ Βοστράς τῆς Εὐρώπης, ἐνθα καὶ πόλιν ᾠκοδόμησεν, ὀνομάσας αὐτήν Φιλιππούπολιν.“ Cedren trăia în secolul XI, Zonara și mai târziu cu un secol. Despre fundarea Filipopolei de către împăratul Filip mai vorbesc Cassiodor din secolul V și Iornande din secolul VI, amîndoi însă o pun în Europa: „Philippus urbem nominis sui in Thracia construxit“; ba Iornande (*Summa temporum*, 283) mai adaogea și numele cel curat tracic al acestui oraș: „Pulpudeva“. Toți însă de o potrivă uită că orașul cel pretins fundat atuncea, fie Filipopole din Tracia, fie Bostra din Asia, existaseră cu mult mai de'nainte.

Fântăna cea mai importantă, întru cât e scrisă numai cu un secol după mórtea lui Filip, este Aurelius Victor. In capitolul 28 din cartea sa „De Caesaribus“ el dice: „M. Julius Philippus Arabs Trachonites, sumpto in consortium Philippo filio, rebus ad Orientem compositis, conditoque apud Arabiam Philippopoli oppido, Romam venit.“ Deci orașul cel fundat era în Asia, dar nu Bostra, ci o altă localitate; pe care

se pare că a și descoperit-o d. Waddington în ruinele satului Șehebe din Hauran (Sur l'emplacement de Philippopolis d'Arabie, în *Revue numismatique*, X, 56 sqq.). Deși satul Șehebe nu se află tocmai în regiunea numită la cei vechi „Trachonitis“, *Τραχωνίτις*, *Ἱτραχωνίται Ἀραβες* la Ptolemeu, totuși archeologul frances crede pe deplin confirmată prin această descoperire originea lui Filip anume din acea provincie, adică crede că așa trebui să fie înțeles textul lui Aurelius Victor: „Arabs Trachonites“.

Mai întâiu, „Trachonites“ sau „trachonites“ -- majusculul T aparține editorilor moderni, iar nu paleografeii -- pôte să nu însemneze alt-ceva decât „hoț“ sau „fecior de hoț“, „ném de haïduc“; și acesta în două feluri:

1° Locuitorii Trachonitei erau vestiți de parte prin hoțiile lor, după cum ni-o spune Strabone (XVI, c. II § 20), și prin urmare numele lor putea să fi devenit un simplu epitet pentru orîce bandit;

2° Din grecul *τραχών* se formase în latinitatea vulgară *trachones* cu sensul de ascunđuturii sub pămînt și chiar cu acela de balauri. Vilhelm de Tyr, vorbind despre regiunea Trachonitei, dice: „Videtur nobis a traconibus dicta; tracones enim dicuntur occulti et subterranei meatus, quibus ea regio abundat...“ Intr'un glosar din evul mediu: „Traco idem est quod via subterranea, vel ubi habitant dracones fantastici...“ (ap. Du Cange, ed. Carpent. VI, 625).

Deci, prin „Trachonites“ Aurelius Victor nu trebuia neapărat să aibă în vedere țera Trachonită, ci putea să înțelgă originea cea hoțescă a lui Filip; sau mai bine, profitând de porecla „Arabs“ el putea să'i acatze un epitet în legătură cu hoții din Arabia proprii disă. Noi dicem de o cam dată „putea“, fără a afirma că așa a și fost. Pentru afirmațiune se cere o probă; și o asemenea probă cine ôre pôte să ne-o dea mai cu temei decăt însuși Aurelius Victor?

Noi am vedut mai sus că pasagiul din Iornande n'a fost înțeles numai și numai fiind-că nu se pusese în alăturare cu un alt pasagiu corespunđutor tot din Iornande. Pasagiul din Aurelius Victor, de asemenea, nu pôte fi înțeles decăt alăturându-se cu un alt pasagiu corespunđutor tot din Aurelius Victor, și anume capitolul 28 din cartea sa

„De vita et moribus“, unde despre originea împăratului Filip se ține: „Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore...“

Iata dară în loc de: „Trachonites“ -- „latronum ductoris filius“, „fiul unui căpitan de hoți.“

În acest pasagiu ne mai întimpină un „nobilissimus“ foarte caracteristic. Cum putea ore să fie „nobilissimus“ un bandit? Și apoi fiul unui „nobilissimus“ cum ore să fi fost „humillimo ortus loco“? Este învederat că pasagiul întreg trebui să fie tradus: „Acest Filip a fost născut în obscuritate, fiind-că tatăl se, deși de un ném ilustru, totuși se făcuse căpitan de hoți“. Și atunci „nobilissimus“ din pasagiul al doilea ne va da o cheie pentru „Arabs“ din pasagiul întâiu. Dacă în adevăr „Arabs“, după cum ne vom încredința în dată, nu este alt-ceva decât numele „Saraba“ al castei celei aristocratice din Dacia, „virorum nobilissimorum“ din Dione Crisostom.

Pînă aci noi am stabilit numai posibilitatea ca Filip să nu fi fost de loc „Arab“ în sensul geografic al cuvîntului; dar o pură posibilitate. De aci înainte urmază argumentațiunea, cumcă el a fost în realitate D a c.

Rolul acestui împărat în privința Daciei n'a fost încă destul de studiat. Usurpând tronul imperial după măcelul lui Gordian III în războiul contra Persiei, Filip nu'și mai bate capul cu Asia, cedeză Persilor Mesopotamia, le-ar fi cedat la nevoe și Arabia, se 'ntorce în Europa, serbeză în Roma jubileul cel mare și apoi... apoi s'ar păre că nu se mai gîndesce decât numai la Dacia. După ce perduse cu nepăsare o mare provincie asiatică, el ține ca Dacia să nu fie nici măcar turburată de barbari. La cea de 'ntăiu ocaziune Filip lasă în Roma pe fiul se numit de asemenea Filip, înainteză cu o armată în Dacia, se luptă cu o invasiune germanică, mai ales cu Carpi, învinge și liniștesc provincia. Acesta n-l-o spune Zosima (I, 20), dar și mai cu autoritate monetele cu legenda „Victoria Carpica“ și cu titlurile „Carpicus Maximus“ și „Germanicus Maximus“, urmate la 248 de un triumf. Nu e încă tot. La 247 Filip înființeză în Dacia o monetărie proprie, ceea este o mare grație imperială și dovedesce tot-o dată o stare comercială în-

florită a provinciei. Pe aceste „monete dacice“ figurază Dacia ca o femeie între o aquilă și un leu, cu numerele Legiunilor V și XIII, ținend într'o mână sabia dacică cea încovoiată întocmai ca pe bas-reliefurile Columnei Traiane, iar în cea-laltă un stég. Sabia cea dacică nu se vede decât numai pe aceste monete ale lui Filip. Pe unele exemplare Dacia pörtă tiara sau bonetul cel frigian, simbol de libertate. Pe altele, noi citim: „Dacia Felix“. Locuitorii Daciei își creaseră chiar o eră proprie dela împărățirea lui Filip, numărând anul 247 ca cel întâiu, și această eră a durat acolo cât-va timp și sub urmașii lui Filip: Deci, Valerian, Emilian și Galien (Katancsich, Istri geographia, II, 347). Eră un fel de renaștere a Daciei, operată sub Filip în scurtul interval de vr'o trei ani.

Ce îndemn să fi avut un Arab din Asia de a face toate acestea pentru Dacia? Întrebarea e cu atât mai legitimă, cu cât pentru restul Imperiului Roman Filip n'a făcut nimic, sau nu va fi făcut decât acel oraș din Hauran despre care vorbesc d. Waddington, deși însuși d. Waddington ne face a bănuși că orașul în cestiune, negreșit sub un alt nume, existase acolo deja sub împăratul Marc-Aureliu (161—180): „sur les dix inscriptions que j'ai copiées à Chéhebé, il y en a une d'une époque incertaine, une du règne de Marc Aurèle...“ (loc cit. p. 62). Încă o dată, de unde o asemenea dragoste exclusivă a lui Filip pentru Dacia? Fiind-că acel Arab nu era din Asia, ci era un Saraba, un „nobilissimus“ din Dacia, din provincia lui Traian; și despre acesta, ca ultimul argument decisiv, vom da acum un text, care a scăpat cu totul din vedere d-lui Waddington și celor-lalți istorici ai împăratului Filip.

Dintre împărații pe cari i-a luat Roma din Dacia, cel mai celebru a fost Liciniu, cumnatul lui Constantin cel Mare și înverșunatul dușman al creștinilor. Fântănele sînt unanime asupra originii sale: „Licinius imperator est factus, Dacia oriundus“ (Eutrop.); „ἀπὸ Δακίας ὀρμώμενος“ (Socrates Scholasticus). Și se mai adaogea că era un barbar, un om crescut și născut de parte de orașe: „agrarius plane ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altusque erat, satis utilis“ (Aur. Victor). Despre Liciniu dară este necontroversabil că a fost

„natione Dacus“, ca să vorbim în stilul inscripțiilor. Ei bine, acest Dac Liciniū dicea că se trage din nēm̄ul lui Filip Arabul; iar prin urmare una din douē: sau Liciniū a fost Arab din Asia, ceea ce 'i peste putință, sau Filip a fost Saraba din Dacia, după cum am vędut cę'l aratę și faptele sale.

Julius Capitolinus tręia sub Constantin cel Mare, cęruia 'a și închinat scrierile sale. În vięta lui Gordian III (c. XXXIV) la sfirșit, tocmai în pasagiul unde se adresęzę cętrę Constantin cel Mare, Capitolinus vorbește despre o inscripțiune în care se menționa cę Gordian fusese învins de Filip, adecę de împęrații Filip Arabul și fiul seū Filip II; apoi adaugę cę se dice cum-cę Liciniū, cęnd ajunsese împęrat, a distrus acea inscripțiune, fiind-cę el, Liciniū, „pretindea a se trage din nēm̄ul celor doi Filipi“: „Quem titulum evertisse Licinius dicitur eo tempore quo est nactus imperium, quom se vellet videri a Philippis originem trahere“.

Acest text este nec-plus-ultra categoric. Tótę lumea sciea cę Liciniū era Dac, ba încę barbar din Dacia; dar toți trebuiaū să scie nu mai puțin cę el își urcę originea nēm̄ului la Filip Arabul, pe care însuși Julius Capitolinus îl numește „Philippus Arabs“; și trebuia s'o scie mai ales Constantin cel Mare, cęnd îi deduse pe soru-sa în cęsătoria. Inrudirea însă între Liciniū și între Filip nu putea să fi fost în fapt decę identitatea de castę: amĩndoi Sarabi. Elementul cel mai resistinte contra dominațiunii romane în Dacia, Sarabi, flórea Dacilor de altę datę, par a se fi ținut tot d'a-una retrași, departe de cultura cea curat latinę a orașelor: de aci tatăl lui Filip ne este descris ca un hoț de codru, iar Liciniū ca un țeręnoiu. Nēm barbar pentru urbanitatea romanę, Sarabi se distingeau totuși prin tręsura caracteristicę de a fi toți fórtę męndri: „superbus“, dice Capitolinus despre Filip. Asupra acesteı tręsurı caracteristice noi vom reveni mai jos.

Originea dacicę a împęratului Filip și sensul porecleı sale „Arabs“ fiind lęmurite, nu ne va fi greū acuma de a explica greșęla acelor care îl aduceau din „Rostra“, o greșęlę fórtę instructivę prin aceea cę pinę și ea, bine înțelęsę, servește a confirma a-

devęrul. Ca Dac, Filip era un „Traianensis“, era din „Provincia Traiana“, și o alusiune la acęsta catę să fi fost în vre-o fântanę cunoscutę încę Bizantinilor înainte de Cedren și de Zonara. Din datę însă ce porecla „Arabs“ era luatę în sensul geografic, Bizantinii trebuiaū vręnd-nevręnd să caute anume în Arabia vre-un oraș cu numele lui Traian, și n'aū putut să găsęcę acolo decę numai unul singur, cęci numai unul singur existę: „Nova Traiana Bostra“, care pe monetele sale pórtę legenda: *NEA TPALANH BOΣTPA* (Mionnet, Descr. d. mędailles, V, 579 sq.; Eckhel, III, 500 sq.). Fără acest „TPALANH“ nimeni n'ar fi venit în cap să aducę pe Filip din Bostra, ci l'ar fi lęsat simplu cu porecla sa de „Arabs“. Ori-ce poreclę însă să fi avut, stęruința lui Filip de a rędica Dacia și prețiosul text al lui Capitolinus demonstrează cę el era Dac.

Confusiunea între douę regiuni traianense ca „Dacia“ și „Bostra“ ne amintescę ce-va absolut de acefași naturę la Ammian Marcellin. Dacia era „provincia lui Traian“; Spania era „patria lui Traian“; de aci unul și același „Traianensis“, Paulus notarius, personagiū important sub împęratul Constantin, este numit la Ammian Marcellin în cartea XIV: „ortus in Hispania“, iar în cartea XV: „natus in Dacia“. Un alt qui-pro-quo cam de același fel ne întimpinę în privința împęratului Carus, despre care nu se sciea dacę a fost de origine din Pannonia sau din Africa, fiind-cę se confundaserę termenii „Pannonius“ și „Poenus“ (Vopisc., Car. IV).

D. Waddington susține cę tatăl împęratului Filip, „nobilissimus latronum ductor“ al lui Aurelius Victor, — o expresiune care, fie ęis în parentesı, ne amintescę cuvintele lui Vopiscus despre împęratul Proculus: „domi nobilis, sed majoribus latrocinantibus“ (IV Tyr., XII), — d. Waddington susține cę acel tatę se numia „Marinus“ și cę a fost apoteosat în Filipopole cel din Hauran. Lucrul e cu putință, cu atęta mai mult cę tocmai acolo nu se sciea cę el fusese bandit. Noi lęsam darę în piciorę tot ce spune d. Waddington despre monete și inscripțiuni cu *ΘΕΩ ΜΑΡΙΝΩ*, deși argumentațiunea 'i e departe de a fi sugestivę. Marin sau ne-Marin, tatăl lui Filip a fost un Saraba din Dacia, după cum un Saraba din Dacia a fost și tatăl cel necunoscut al lui Liciniū, ambiı din re-

giunea cea caracterisată de către Ptolemeu prin „καὶ Ἀράβων ποταμός.“

VIII. ALȚI SARABI ÎMPĚRĂȚI ROMANI.

Dominațiunea romană în urma cuceririi Daciei nu exterminase acolo nici poporul de jos, pe cei „përoși“, „capillatos“, nici casta cea aristocratică a „căciulaților“, „Sarabas“, ba nici chiar în sinul acestei caste dinastia cea regescă a lui Decebal. Filip, un Saraba ordinar, adecă ne-dinastic, apucă sceptrul imperial la 244. Peste 17 ani, la 261, pe fostul tron al cuceritorului Daciei se urcă un alt Dac, dar nu Sarabă ordinar, ci tocmai din dinastia lui Decebal, anume Regillian: „gentis Daciae, Decibali ipsius, ut fertur, affinis“ (Treb. Pollio, XXX Tyr. IX). Acésta înveredză pe deplin puternica persistință a Sarabilor în Dacia un secol și jumătate după mórtea lui Traian. Ce-va mai mult; peste vr'o ęee ani după Regillian împăratul Aurelian retrage din Dacia administrațiunea romană și legiunile, lăsând pe cei-lalți locuitori în voia furtunelor; dar elementul cel nedomolit al Sarabilor rămâne neștrămutat acolo și, după ce Roma perde cu totul Dacia, doi dintr'înși mai isbutesc a deveni împărați Romani: la 307 Liciniu, despre care s'a vorbit deja, iar la 305 Galeriu.

Se repetă mereu că împăratul Galeriu a fost născut în Dacia cea nouă saă a lui Aurelian nu departe de Sardica, adecă apröpe de Sofia în Bulgaria actuală, fiind-că Eutropius (IX, 22) ęice: „Maximianus Galerius in Dacia haud longe a Sardica natus“. În privința lui Galeriu, o fântână mult mai sigură decât Eutropius este Lactantius, contimporan cu acest principe, nu posterior ca cela-lalt, și carele ne spune förte lămurit că Galeriu era din Dacia cea veche saă a lui Traian, de unde mumă-sa fugise cu dînsul trecënd Dunărea de'naintea unei invasiuni a Carpilor, și prin urmare putea să fie crescut în Sardica saă pe apröpe, dar nu fusese născut acolo. Lactantius mai adaogă că Galeriu nu era Latin, ci barbar din Dacia cea veche, și anume indigen, adecă Dac, de vreme ce fugia de'naintea năvălitorilor străini. Iată chiar textul: „Inerat huic bestiae naturalis barbaries et feritas a Romano sanguine aliena. Non mirum, cum mater ejus Transdanubiana infestantibus Carpibus in Daciam novam transiecto amne confugerat“

(De mort persecutor, IX). De aci se explică amicia sa cu Liciniu: „veteris contubernii amicum et a prima militia familiarem“, pe care dînsul l'a ajutat a se urca pe tron, ast-fel că în același timp Roma avea doi Daci împărați.

Despre Liciniu noi șcim că a fost Sarabă, de öră-ce pretindea a fi din nēmul lui Filip Arabul. Fost'a öre tot Sarabă și Galeriu?

A-priori se pöte rëspunde că da, căci este de cređut că în secolul IV, față cu agera sistemă romană de desnaționalizare în curs de doi secolii trecuți, din întregul popor dacic de altă dată numai döră elementul cel ne'nduplecat al Sarabilor, cu tradițiunile sale de veche mărire, a putut să păstreze acea atitudine autoctonă pe care Romani o numău „barbaries“. Poporul de jos, „pletoși“, „capillati“, afară de cei adăpostii în creeri munților sub îndatinata căpeteniă a Sarabilor, cată să fi devenit de de-mult o singură apă cu colonii romani. Dacă dară Galeriu ar fi fost dintre aceștia, Lactantius nu putea să'l numescă barbar „a Romano sanguine alienus“.

A-posteriori, Galeriu era förte mândru de originea sa. Pe când alții il porecliau „cio-ban“, „armentarius“, după cum ęiceau lui Filip „haiduc“ și lui Liciniu „bădăran“, însuși Galeriu pretindea a fi dintr'un nēm ęesc: „diis oriundus“ după Lactantius, saă un nēm de balaur: „matre compressa dracone“ după Aurélius Victor.

Considerațiunile de mai sus ar fi ele singure destul de ponderöse pentru a ne îndemna să credem că Galeriu, ca și prietenul seü Liciniu, a fost din casta Sarabilor; dar ce-va și mai hotăritor este însuși numele „Galerius“. Dacă nu s'ar sci cu certitudine că acest împărat a fost Dac, nūmele seü „Galerius“ n'ar avé nici o importanță deosebită; când se scie însă că el era nu numai Dac, dar încă se pretindea a fi de o origine ilustră, atunci ne isbesce împregiurarea că „Galerius“ însemneză tocmai „pileatus“, derivând din „galerus“ sinonim cu „pileus“: „galerus est genus pilei“ ęice Servius într'o scoliă la Virgiliu, și prin urmare nu este alt ce-va decât o traducere latină litera'a a dacicului Saraba.

IX. CONCLUSIUNEA

Am urmărit pe Sarabi începënd din

epoca lui Cesar, când casta lor fusese organizată de către regele dacic Berekista, și pînă la epoca lui Constantin cel Mare, când Sarabi și Galeriu și Liciniu reușesc a se înalta pe tronul imperial al Romei, toate acestea în curs de vîo patru secolii.

Am urmărit pe *Basarabi* începînd dela lupta lor cu Mongolii la 1240 și pînă astăzi, în curs de șese secolii și mai bine, constatînd că ei au fost tot o castă nobilitară ca și Sarabi sub Daci, că purtau la vecini același epitet de „Arabi” ca și Sarabi pe timpul lui Ptolemeu și al împăratului Filip, că n’au încetat nici o dată de a avea centrul lor, ca și Sarabi, în aceiași regiune a Jiului, în Oltenia și în Hațeg.

Cunoscem dară o mie de ani din istoria *Basarabilor*, fie sub numele lor cel primitiv de Sarabi, fie după alipirea către acest nume a titlului de Ban.

Ne mai rămîne necunoscut intervalul de opt vîcări dintre secolii V și XIII, dar pînă și acest interval se luminează acum pe neașteptate. Când un lanț solidar de probe peremptorii demonstră că un fluviu între anii A—C avusese același curs sub același nume între aceleași maluri pe același albiă ca și între anii H—L, mai trebui ore demonstrat că pe același albiă între aceleași maluri sub același nume el avusese același curs în intervalul cel mijlociu dintre anii D—G? O demonstră însăși logica faptelor, mai probă decât ori-ce probă. Așa dară :

1°. De vreme ce înainte de secolul V și pe urmă după secolul XII, întăfu Sarabi și apoi *Basarabi* n’au părăsit nici o dată Oltenia și Hațegul, deci : tot acolo au fost ei și între secolii V și XIII ;

2°. De vreme ce Sarabi înainte de secolul V și *Basarabi* după secolul XII con-

stituiau ne’nterupt o castă nobilitară, deci : tot o castă nobilitară au fost ei și între secolii V și XIII ;

3°. De vreme ce Sarabi înainte de secolul V au fost dat Dacilor pe cei mai mari regi cu Decebal în frunte și deteră apoi Romei cinci împărași : pe doi Filipi, pe Regilian, pe Galeriu și pe Liciniu, toți de o energiă mărturisită chiar de către dușmanii lor, și de vreme ce după secolul XII *Basarabi* au dat Românilor un lung șir de eroi ca Alexandru, ca Mircea, ca Vlad Dracul, ca Tepeș etc. ; deci : același rol conducător în capul nîmului românesc contra furtunelor din afară avuseseră ei și între secolii V și XIII.

În acest mod, pentru intervalul dintre secolii V și XIII ne lipsesc texturi, ne lipsesc documente, ne lipsesc numi proprii, ne lipsesc amărunte, dar perspectiva istorică nu ne mai lipsese de astă dată : în Oltenia și în Hațeg, luptându-se contra năvălitorilor și revîrsându-se din când în când asupra regiunilor de prin prețur, trăia pe atunci poporul românesc avînd Domni din casta *Sarabilor*, ascuns în munți ca o comoră depusă de Traian și păzită de urmașii lui Decebal.

Iată cine, iată de când, iată de unde sînt *Basarabi*.

* * *

De acum înainte îmi mai rămîne de tras numai o lature pentru a isprăvi triumphiul istoriei Românilor în vîcul de mijloc.

Prima lature a fost : *Genealogia popórelor balcanice*.

A doua lature este : *Basarabi*.

A treia lature va fi : *Bêrladul*.

CUPRINSUL:

- I. Basarabii n'au fost o familie, ci o castă.
- II. *Basarabă* este o compozițiune din titlul Ban și din numele de familie Sarabă.
- III. Sarabii este numele castei nobilitare la Daci.
- IV. O urmă a dacicului saraba în graiul românesc de astăzi.
- V. »Capul negru» este emblema eraldică a Basarabilor.
- VI. Sarabii au fost cunoscuți vecinilor sub porecla de Arabi.
- VII. Impărații Filip și Licniū au fost Daci din casta Sarabilor.
- VIII. Alți Sarabi împărați romani.
- IX. Concluziunea.

